

La divulgació del coneixement especialitzat a la televisió

DANIEL CASALS MARTORELL

Universitat Autònoma de Barcelona

daniel.casals@uab.cat

BASSOLS, Margarida. (coord.): *La divulgació en els nous formats televisius*, Bellaterra: Publicacions de la UAB, 2012; «Documents», 98

Una de les funcions que, en l'actualitat, s'ha d'atribuir als mitjans de comunicació és l'aproximació del saber especialitzat a l'audiència. Aquesta acció ha comportat la creació d'un llenguatge que els mitjans han sabut crear i que ha combinat sàviament l'ús de terminologia d'àmbits com la ciència amb la claredat expressiva exigida als mitjans de comunicació social, especialment als de caràcter generalista.

L'estudi del llenguatge que té la funció de divulgar el coneixement especialitzat ha estat l'objectiu del projecte de recerca del Grup Llengua i Mèdia de la Universitat Autònoma de Barcelona, a partir d'un corpus de programes emesos per Televisió de Catalunya. El Grup Llengua i Mèdia disposa d'una àmplia experiència en l'estudi de la llengua catalana als mitjans de comunicació. Aquest col·lectiu treballa des de la dècada dels noranta amb un equip format, sobretot, per professors del Departament de Filologia Catalana a les facultats de Ciències de la Comunicació, Ciències de l'Educació i Lletres, i també del Departament de Traducció i Interpretació de la UAB. Li han estat concedits diversos projectes de recerca subvencionats, que han estat dirigits primer per la doctora Anna M. Torrent i després per la doctora Margarida Bassols.

No és sobrer recordar que, a banda de nombrosos articles científics, són fruits de la recerca d'aquest equip els volums *La llengua de TV3* (1997), *Llengua oral i llengua escrita a la televisió* (2000), *La subtítolació del col·loquial* (2004), *Futbol i llengua* (2007), *Guia fonètica de les televisions locals* (2009), *L'audiodescripció en català* (2009), *El col·loquial dels mitjans* (2010) i *La divulgació en els nous formats televisius* (2012). També és una característica d'aquest grup fer conèixer els resultats de les seves recerques en jornades que organitza periòdicament. La més recent la constitueixen les *Jornades internacionals sobre la controvèrsia científica i social en els mitjans*, celebrada a l'Institut d'Estudis Catalans els dies 10 i 11 de maig de 2012, en el marc de la qual es va presentar el llibre *La divulgació en els nous formats televisius*, que ara ressenyem.

Aquest volum és el fruit d'un projecte d'investigació subvencionat pel Ministeri de Ciència i Innovació i desenvolupat entre els anys 2008 i 2010. S'estructura en sis capítols o estudis, precedits per una aproximació —signada per Margarida Bassols, Anna Cros i Anna M. Torrent— a conceptes clau per a aquest estudi com el text televisiu i els nous formats de Televisió de Catalunya de divulgació del coneixement, a més d'exposar amb detall l'objecte d'estudi, la metodologia, els paràmetres i les fases de l'estudi.

La recerca que conté aquest llibre parteix de l'establiment d'una taxonomia de programes que en són l'objecte d'estudi. Aquesta classificació preveu tres nivells, segons si els espais televisius analitzats són 1) molt especialitzats com el programa *Quèquicom*, 2) amb una especialització mitjana, com *Bit@bit* o 3) amb una especialització diguem-ne baixa, per exemple *Veterinaris*.

El primer capítol, titulat «Entre la ideologia i la divulgació» i signat per Albert Rico i Mònica Jaume, analitza els tipus de continguts que es difonen, com i qui els presenta, com influeix la ideologia del mitjà en la manera com es presenten i com interacciona aquest coneixement amb els coneixements previs de l'audiència. A partir d'un capítol dels espais *Quèquicom*, *Bit@bit* i *Veterinaris*, Rico i Jaume conclouen que els coneixements difosos estan condicionats pels formats televisius i pels coneixements i valors socials compartits per l'audiència. Aquests espais estan subjectes també a la necessitat de captar audiència i, com diuen aquests autors, «s'orienten més a reforçar elements identificadors que no pas a renovar-los».

El segon estudi, «Gèneres, formats i càpsules», és de Margarida Bassols, coordinadora alhora de tot el volum. Hi estudia els formats d'aquests programes de divulgació, la sintaxi de les diferents unitats i els elements que les integren. Un dels resultats més significatius és la fragmentació, que reposa en el concepte de *càpsula*, entès com cada part d'un programa que té una unitat de temps, de lloc i d'acció. És un exemple de càpsula d'anticipació el sumari i també ho és el monòleg d'un especialista, en aquest darrer cas amb la funció d'aportar arguments d'autoritat. Un segon resultat significatiu és el ritme de les unitats, que varia en funció de la durada de cada càpsula. Com a exemple, el programa *Quèquicom* té una càpsula cada minut i mig; però encara hi ha ritmes més frenètics en espais adreçats a adolescents com *Bit@bit*. Probablement, com diu Bassols, és un ritme també condicionat per la densitat de les explicacions.

«Les seqüències i els modes discursius» és el tercer capítol d'aquest llibre, obra d'Anna M. Torrent, que hi analitza els models textuais dels programes de divulgació televisiva. S'hi posa de manifest que la tria dels modes discursius de les seqüències està condicionada pels objectius d'aquests espais. Així com la seqüència explicativa està lligada amb el grau d'especificitat dels programes, la resta té a veure amb la voluntat d'assegurar «l'espectacle i satisfer» l'audiència.

En quart lloc, l'estudi de Neus Faura, titulat «El coneixement especialitzat i la terminologia científicotècnica», té un caràcter transversal que fa d'unió dels altres estudis del llibre. Faura ha tingut en compte, des del punt de vista quantitatiu i qualitatiu, les diferències entre els textos periodístics i els textos especialitzats en l'ús de la terminologia. Hi ha valorat les veus, les seqüències textuais i les càpsules. Pel que fa a les veus, segons Faura, la majoria dels termes apareixen en els conductors i en les veus en *off*. Només al programa *Veterinaris*, la terminologia és usada pels experts, que ho són a partir de la pràctica professional. Aquests termes estan localitzats en les seqüències explicatives, per bé que també són a les seqüències narratives i dialògiques quan l'objectiu és aportar amenitat en la divulgació de continguts.

El cinquè capítol és obra d'Anna Cros, Gemma Brunat i Carla González. Té l'objectiu d'estudiar com es construeix la identitat discursiva dels participants en aquests programes de divulgació del coneixement. Aquestes tres autores hi analitzen els participants i les estratègies discursives. Entre els primers, s'hi inclouen tres categories: els conductors, els experts i els afectats. De l'estudi se'n desprèn que els programes analitzats, en primer lloc, donen prioritat a captar l'atenció de l'espectador i secundàriament legitimen els actors que hi apareixen i utilitzen recursos per assegurar la comprensió dels continguts per part de l'audiència. És significativa la constatació de les autores de l'estudi en relació amb la democratització de la paraula que es dóna en aquests espais, atès que a les intervencions, siguin de qui siguin, se'ls dóna el mateix —el màxim— grau de legitimitat. També ho és, de significativa, l'afirmació que actualment se sobrevalora el saber aconseguit per la via de l'experiència personal per damunt de l'assolit per la via intel·lectual. Subscriuim, del tot, aquesta conclusió, que no crec que se circumscriuï només a l'àmbit de la divulgació del coneixement a la televisió i que hauria de fer reflexionar les actuals autoritats educatives.

«El discurs televisiu i multimodalitat», de Laura Santamaria i Gemma Brunat, tanca el llibre. En paraules seves, hi estudien «les imatges en moviment i els sons en la construcció de les identitats socials dels participants que apareixen en els programes dedicats a la mediatització del coneixement». Aquestes autores han «observat que la utilització dels codis auditius i visuals» ubica els participants en uns contextos determinats i «subratlla les relacions» entre els actors i els espais estudiats, i l'audiència. Aquest estudi posa de manifest la importància de la imatge en l'estratègia d'acostament de l'espai de divulgació a l'audiència.

Amb aquests estudis hem fet un pas important en el coneixement de l'ús de la llengua catalana en uns formats televisius de divulgació del coneixement especialitzat. Uns formats que també han estat resultat de la innovació dels gèneres televisius, que no eren presents en la graella inicial de Televisió de Catalunya. És un llibre que s'ha de donar a conèixer als investigadors i docents universitaris d'aquest àmbit, periodistes i filòlegs.

Estudis com aquests enforteixen la llengua catalana, no només perquè constaten que continua present als mitjans de comunicació com a llengua vehicular —que també—, sinó perquè visualitzen que aquesta llengua és versàtil i és capaç d'adaptar-se als nous formats televisius, concretament els de transmissió del coneixement especialitzat. Després de l'estudi de la llengua catalana als programes generalistes de la televisió pública catalana, aquesta recerca que presentem, doncs, fa un salt i s'ocupa ara de l'ús del català en els programes especialitzats.

Com he dit abans, amb estudis com aquests enfortim la llengua catalana, cosa que no és sobrerera en moments d'envestides com l'actual, també sostingudes a tot el domini lingüístic. De fet, estudis com aquests demostren que en català ja no només podem parlar de química nuclear, sinó que a més podem divulgar-hi aquesta matèria o qualsevol altra.